

УДК 165:243

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v049.2024.5>**Р. І. Данканіч**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4968-678x>кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

**АКТУАЛІЗАЦІЯ ФЕНОМЕНУ РОЗУМІННЯ Г. ГАДАМЕРА
В УМОВАХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ**

Постановка проблеми. В умовах екзистенційних викликів український народ, сповнений усіляких страждань, переживає неабияку кризу буття: відчуття покинутості, ізоляції, невідзначеності, страху. Адже війна руйнує звичний уклад життя, позбавляє упевненості в собі і майбутньому, залишаючи людину на одинці зі своїм болем і відчаєм.

У мирний час потреба у нових відносинах мінімальна, бо повсякденні турботи часто заповнюють простір міжособистісних контактів, зменшуючи екзистенційний запит на глибоку комунікацію. Зазвичай людина є досить вибагливою у питанні створення власного осередку комунікації, який охоплює зовсім невелику кількість людей, зокрема тих, з якими відбувається взаємодія, заснована на довірі, повазі і розумінні.

Однак у кризових умовах людина неочікувано, зіштовхуючись із самотністю через втрату близьких, відчуває велику потребу в інших. У цей час люди потребують розуміння один одного, емоційної підтримки у спільному горі і страданні.

Саме ця проблема наводить нас до філософського спадку видатного німецького вченого, засновника філософської герменевтики Г. Гадамера, який присвятив свою наукову діяльність дослідженню проблеми розуміння як онтологічної засади буття людини, що не є одноактною подією, а безперервним процесом комунікації усіх учасників міжкультурного діалогу. Г. Гадамера систематизував герменевтичні підходи і традиції в контексті проблеми розуміння і виявив, що вони не є сталим феноменом, а проявляються як життєвий процес взаємодії людей, що мають інтерес, зацікавленість і бажання у співпраці і широкій суспільній комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Беззаперечно, що визначних наукових результатів Г. Гадамер зміг досягнути, спираючись на фундаментальні дослідження Ф. Шлеєрмахера, що також розглядав розуміння як процес взаємодії інтерпретатора тексту або автора думки. Один із засновників «філософії життя» В. Дільтей вважав, що розуміння – це усвідомлення людських переживань через власний досвід. Великий вплив на Г. Гадамера а мав його вчитель, М. Гайдег-

гер, що інтерпретував розуміння як форму буття, адже своє існування людина розуміє через власне буття у світі. Поняття «розуміння» М. Гайдеггер розглядає не лише у якості інтерпретації текстів, але як усвідомлення власної екзистенції. Водночас, П. Рікер тлумачив розуміння як багатоплановий процес, що завжди потребує інтерпретації. Проблема розуміння також досліджувалася відомими представниками комунікативної філософії К.-О. Апелем і Ю. Габермасом. За Апелем, розуміння можливе в умовах комунікативного процесу, що передбачає спільність мовного простору. Розуміння можливе лише за допомогою консенсусу, який означає не тільки згоду щодо змісту, але й прийняття правил і умов дискурсу. Зі свого боку, Ю. Габермас додає, що розуміння є центральним аспектом комунікації, в якому учасники прагнуть укласти угоду через взаємодію та обмін аргументацією. Відомий італійський мислитель Дж. Ваттімо вбачає у понятті «розуміння» динамічний і інтерпретативний акт, що визнає свою відкритість і гнучкість. Для Дж. Ваттімо розуміння неможливе без визнання плюралізму істин та відмови від статичної метафізики.

Останні українські дослідження проблеми розуміння в герменевтиці Г. Гадамера а представлені у роботах О. Юркевич, М. Мінакова, В. Лісового, В. Кебуладзе, М. Шніцера, В. Фетьо та інших.

Українська дослідниця В. Дубініна також акцентує свою увагу на особливості герменевтичного феномену Г. Гадамера, що постає в інтегральній єдності трьох аспектів: розуміння, інтерпретації і аплікації, де аплікація окреслює межі феномену, що мусять бути протлумаченими [1, с. 63].

Західні дослідження проблематики розуміння у філософії Г. Гадамера репрезентують монографії Р. Достала (Robert J. Dostal), Л. Сімсона (Lorenzo Charles Simpson), Д. Уолхофа (Darren Wallhof), Б. Пієчичної (Beata Piecuchna). У монографії провідного американського дослідника філософської герменевтики Г. Гадамера Р. Достала «Gadamer's hermeneutics: between phenomenology and dialectic» (Гадамерівська герменевтика: між феноменологією і діалектикою) стверджується,

що німецький філософ акцентував увагу на тому, що наше розуміння як таке є інтерпретацією. Більш того, зазначає дослідник, для Г. Гадамера а розуміння тексту сприймається як модель для розуміння будь-чого, що, таким чином, виступає як певного роду універсальна структура людського досвіду [2, с. 3]. На думку Л. Сімпсона, у філософській герменевтиці Г. Гадамера а провідна роль у контексті розуміння належить мові. Сімпсон показує, що в інтерпретації Г. Гадамера а розуміння має включати в себе визнання власного саморозуміння агента і запитувача, оскільки розуміння може бути досягнуто лише у світлі того, що може викликати занепокоєння та проблеми. Проблеми, що становлять контекст інтерпретації, так само проєктують відповідний контекст виразності та пов'язану із ним матрицю зрозумілості. Метою герменевтичного дослідження є поєднання цих двох горизонтів або контекстів [7, с. 1]. Підкреслює роль розуміння як певного процесу в герменевтиці Г. Гадамера а американський дослідник Д. Уолхоф. На думку вченого, німецький філософ робить твердження про те, що розуміння – це динамічний процес злиття горизонтів. Такий підхід, вважає американський дослідник, краще працює у площині розмови аніж у процесі інтерпретації тексту [9, с. 40]. Продовжує лінію американських дослідників польська дослідниця Б.Пієчична, яка в монографії «The Hermeneutics of Translation A Translator's Competence and the Philosophy of Hans-Georg Gadamer» (Герменевтика перекладу: Компетентність перекладача і філософія Ганса-Георга Гадамера) коментує проблему розуміння наступним чином: «Гадамер виступає проти сприйняття мови з точки зору грецької онтології – беручи до уваги як елєатівську концепцію буття, так і філософію Платона, і вважає нерозумним дивитися на неї лише з точки зору говоріння або, іншими словами, промовляння» [6, с. 71]. На думку дослідниці, для Г. Гадамера а розуміння – це життєвий процес, специфічний для мовної спільноти. У цьому сенсі воно нічим не відрізняється від розуміння, реалізованого іншими живими істотами. Герменевт вважає мову, якою користується людина, унікальним процесом тому, що мовне розуміння призводить до відкриття «світу», який «пов'язує» істот, що спілкуються між собою [6, с. 71].

Метою статті є актуалізація ключових положень феномену розуміння у філософській герменевтиці Г. Гадамера а у контексті екзистенційних викликів сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Г. Гадамер презентував проблему розуміння як досить актуальну і пов'язував це з загостренням геополітичної і суспільно-політичної ситуації та зі збільшенням епохальних протиріч [4, с. 184]. Філософ вважав, що кризова ситуація виникає щоразу, коли зазнають

краху будь-які спроби встановити взаєморозуміння між регіонами, націями, блоками, поколіннями, окремими людьми через відсутність спільного мовного простору. А вже існуючі установлені прийоми спілкування, що ввійшли у звичку, починають діяти як певні подразники, лише підсилюючи протилежні точки зору і суспільне напруження. Гадамер вважає, що досягнути порозуміння в суспільстві складно через відсутність політичного, суспільного, культурного діалогу та вживання владою токсичних ключових понять, таких як: демократія, свобода тощо, завдяки яким стає неможливим досягнути якості міжкультурного діалогу. За даних умов Г. Гадамера, слідом за Ф. Шлеєрмахером, робить висновок про те, що характер герменевтичних категорій містить універсальний зміст. Ця ідея виникає із розуміння того, що наявність чужого досвіду вже від початку містить вірогідність непорозуміння. Це відбувається тоді, коли ми зіштовхуємося з текстом або культурою і відчуваємо її як щось чуже і те, що не відповідає нашим очікуванням. Отже, до завдання герменевтики включається проблема розуміння іншого, того, що належить до іншої культури і є носієм іншої мови. Герменевтика мусить схопити зміст чужості, адаптувати її до конкретної історичної ситуації із подальшим подоланням непорозуміння. Отже, у новому універсальному змістові чужості з'являється даність, що автентично пов'язана із індивідуальністю «Ти». Саме це надає герменевтиці універсального характеру [3, с. 168]. Г. Гадамера, приймаючи точку зору Ф. Шлеєрмахера, стверджує, що розуміти значить розуміти одне одного. Отже, розуміння – це взаєморозуміння, адже люди розуміють одне одного безпосередньо, або тоді, коли досягають домовленості. Так само домовленість – це завжди домовленість про щось, а розуміння – це саморозуміння у чомусь. Однак, на думку Г. Гадамера а, дві людини приймають одна одну незалежно від домовленостей. Люди розуміють одне одного не в одному взятому окремому питанні, а в усьому існуючому, що пов'язує людей. Відтак проблема розуміння з'являється лише там, де порушується природне життя у спільному усвідомленні того, що мається на увазі. Там, де виникає непорозуміння, коли з'являється висловлювання, що дивує своєю недоречністю, звичний спосіб життя зупиняється, а чужа думка, що йде в розріз звичному розумінню стає даністю в якості точки зору іншого, тобто належного не мені, а «Тобі» [3, с. 169]. Саме в такій ситуації розгортається діяльність красномовства, аргументації, запитань і відповідей, доведень і спростувань, що мають на меті створення умов для потреб душі, що прагне за допомогою діалогу реалізувати своє право на розуміння. Саме тоді з'являються зусилля для розуміння індивідуальності ти з урахуванням її

особливостей [3, с. 169]. Це не означає, що далі буде заперечуватися мовне підґрунтя, що лежить в основі досягнення згоди, розуміння і нерозуміння, і з якого формується предмет герменевтики. Однак твердження про те, що розуміння має виключно мовний характер, на думку Г. Гадамера а, вже містить виклик. Філософ наводить нас до буденного досвіду, в якому міститься велика кількість прикладів мовчазного розуміння, що не потребує слів, найвищим й інтимнішим його способом. Адже ми всі добре знаємо крилаті вислови, що є типовими для нашої мови, такі як: «мовчазна згода», «зупинитися на півслові» тощо [3, с. 184]. Досліджуючи це питання, Г. Гадамер приходиться до висновку, що проблематика розуміння, яка сьогодні так багато обговорюється, і перш за все по відношенню до тих наук, методи строгої верифікації яких не є дієвими, полягає в тому, що ці науки містять внутрішню очевидність, тобто особливу ясність, що проймає свідомість. Наприклад, коли раптово починаєш розуміти контекст певного речення, або чийсь репліку. Тут Г. Гадамер робить відкриття: напруження зусиль волі до розуміння починається із зіткнення з чимось чужим, провокативним, дезорієнтуючи. Таким чином, розумінню завжди передують труднощі, перепони у встановленні комунікації [4, с. 185]. Отже, коли ми усвідомимо, що взаєморозумінню обов'язково передують перепони, тоді ми будемо добровільно націлювати нашу волю до розуміння. Аргументуючи свою позицію, Г. Гадамер звертається до Платона і Арістотеля. Будь-яке розуміння, з точки зору Г. Гадамера а, передусім це – мовна подія. Навіть тоді, коли мова йде про позамовні феномени, або мовчання. Цей феномен Платон назвав внутрішнім діалогом душі з самою собою і вбачав у ньому сутність мислення (*der Art jenes inneren Gesprächs der Seele mit sich selber*) [4, с. 184]. Г. Гадамер вважає, що греки знайшли прекрасне слово для визначення даної ситуації, коли в пошуку розуміння ми нашоуємося на перепону. Вони назвали цей стан *atoron*, що означає «позбавлене місця», тобто те, що не вкладається в схеми наших очікувань. Платон стверджує, що філософування починається з здивування в сенсі спантеличеності, що спрямовує нас до роздумів і не дає можливості рухатися вперед до тих пір, поки ми не отримаємо адекватної відповіді нашим очікуванням. Отже висновок, який робить Г. Гадамер а полягає в наступному: якщо ми дійсно бажаємо досягнути місце розуміння в людському бутті, то осмислюючи цей феномен треба зняти питання про перешкоди в розумінні. Тому, посилення на мовчазну згоду не є аргументом проти мови як основи розуміння. Це є фундаментальною беззаперечною істиною, якій треба повернути колишню велич [4, с. 186]. Отже, ми з'ясували, що герменевтичний процес розуміння

носить мовний характер. Наступним аспектом доказу єдності розуміння і мови є твердження Г. Гадамера а про те, що воно від початку постає як тлумачення, оскільки утворює герменевтичний горизонт в тих межах, коли зміст тексту набуває свого справжнього значення [3, с. 373]. Однак для того, щоб адекватно висловити думку, зазначену в тексті, нам треба перекласти його своєю мовою, тобто привести у взаємодію зі сферою всіх можливих тлумачень. Отже, розуміння – це мовне явище.

Так що ж собою являє спілкування? Чи можливе воно бути без порозуміння? На думку Г. Гадамера а, спілкування – це не взаємне розмежування, і розмова – це не два паралельних монолога. Навпаки розмова утворює спільний комунікативний простір, а діалог – це не утвердження однієї думки на протипагу іншій, або просте складання думок, навпаки, герменевтична розмова, це тоді, коли два співбесідника вдосконалюються і гармонізуються. Діалог можна вважати таким, що відбувся, на думку Г. Гадамера а, коли ті, що вступили в нього вже не можуть розійтися на розбіжностях, з яких починалася розмова. Моральна, соціальна солідарність стає можливою лише завдяки спільності, що перестає слугувати моєму чи твоєму «Я», стаючи загальним способом світотлумачення. Отже, всі невербальні форми розуміння мають на меті досягнення взаєморозуміння у діалозі (*das sich im Sprechen und Miteinandersprechen ausbreitet*) [4, с. 188].

У роботі «Істина і Метод» Г. Гадамер а акцентує увагу на тому, що розуміння як процес розгортається в історичній свідомості. Історичне мислення з самого початку включає в себе опосередкування понять попередніх епох в нашому власному мисленні. Г. Гадамер а вважає, що аналіз герменевтичного процесу продукує досягнення горизонту тлумачення, як процесу злиття горизонтів. Саме завдяки тлумаченню текст мусить знайти правильну мову, якщо інтерпретатор дійсно бажає допомогти тексту заговорити, то під час тлумачення він мусить з необхідністю знайти правильну мову [3, с. 375]. Це стає можливим лише за умови залучення передання або історичного переказу, яке, за словами Г. Гадамера а не є перепорою для розуміння історичної епохи, як це стверджували класики німецької філософії. А розуміння історичної епохи неможливо без передання, тобто переказу, історичне життя якого стоїть в необхідності все нових і нових тлумачень і прийняти, бо правильне тлумачення «в собі» містить беззмістовний ідеал і свідчить про нерозуміння самої сутності передання. Отже, будь-яке тлумачення повинно привести себе у відповідність до тієї герменевтичної ситуації, якій воно належить (*Jede Auslegung hat sich in die hermeneutische Situation zu fügen, der sie zugehört*) [3, с. 375]. Г. Гадамер а

застерігає від суб'єктивності і okazіональності у випадку з неправильним тлумаченням історичної ситуації, адже воно є тим герменевтичним полем, в якому розкривається саме розуміння за умови набуття завершеності в ясно вираженому мовному тлумаченні. Адже завдяки мовному характеру тлумачення відбувається об'єднання того, хто говорить з тим, кому говорять.

Герменевтична проблема отримала своє систематичне значення завдяки внутрішній єдності понять «*Intelligere*» (розуміти), «*Explicare*» (тлумачити) та *Applikation* (застосовувати), де тлумачення – це експліцитна форма розуміння [3, с. 291]. Усвідомлення того, що мова і система понять, в яких здійснюється тлумачення означає, що в якості внутрішнього структурного моменту розуміння, мова виходить зі свого стану okazіонального положення і стає в центр філософії. Саме внутрішнє злиття розуміння і тлумачення актуалізує аплікацію, як третій момент герменевтичної проблеми.

Заслуга Г. Гадамера а полягає в тому, що він повертає в герменевтичний простір аплікацію як процес застосування тексту або змісту до конкретної ситуації. Без аплікації стає неможливим перенесення смислу тексту з минулого у теперішнє, бо реалізація цього процесу неможлива без адаптації. Вона відбувається через злиття горизонтів – автора і читача, минулого, теперішнього і майбутнього. Саме аплікація утворює такий герменевтичний простір, в якому стає можливим і необхідним діалог минулого з сучасністю. Застосування аплікації Г. Гадамера розкриває в площині юридичної і теологічної герменевтики. Філософ наводить приклад судді, що шукає справедливість і проповідника, що прагне донести благу звістку про спасіння. На думку Гадамера, ми маємо справу з благою звісткою і благовістям, де за допомогою аплікації смисл самої звістки вперше набуває повноти і завершеності лише ними обома – благою звісткою і благовістям. Гадамер стверджує, що за допомогою аплікації актуалізується історичний тип переказу, так само як юрист – до закону і теолог – до благої звістки (*wie der Jurist gegenüber dem Gesetz und Theologe gegenüber der Verkündigung*). По аналогії з теологічним тлумаченням так само відбувається в юридичній, філософській і поетичній герменевтиці [3, с. 315]. Юридична герменевтика Гадамером розкривається через приклад розуміння наказу. Наказ, з точки зору Гадамера, можливий лише там, де є той, хто буде його виконувати. Отже розуміння постає як момент відносин між двома особами, одна з яких – наказує, інша – виконує. Гадамер акцентує свою увагу на тому, що розуміння – це не просте осмислення якоїсь події, а – здатність до дії і сама – дія. Отже зрозуміти наказ означає «аплікувати» його до конкретної ситуації.

Гадамер говорить, що наказ можна повторити, але з метою лише проконтролювати його правильне розуміння. Відмова від виконання наказу не означає, що людина не зрозуміла його зміст, навпаки саме тому, що підлеглий зрозумів зміст наказу – відмовляється його виконувати. Він відмовляється саме тому що «аплікує» сам наказ до конкретної ситуації, тобто здійснює його аналіз на предмет правомірності і етичної доцільності. Саме тому, на думку філософа, зазвичай в армії забороняють обговорювати накази, застосовуючи типову хитрість: виконувати накази в їх буквальному значенні, а не за змістом. Тому той, хто отримує наказ, мусить проробити неабияку роботу самотійно, щоб зрозуміти його смисл [3, с. 316–317].

З точки зору Г. Гадамера а, феномен розуміння і правильне тлумачення того, що усвідомлене вже давно є методологічною основою гуманітарних наук. Розуміння і тлумачення текстів є не тільки науковим завданням, але відноситься до всієї сукупності людського досвіду в цілому. Феномен розуміння не обмежується проблемою методу і не ставить за мету – створення методологічної основи для осмислення наукових текстів. Феномен розуміння полягає в тому, що, завдяки історичній традиції напрацьовуються певні уявлення про минуле і дотепер не осягне [3, с. XXVI]. Саме феномен розуміння легітимізує філософську претензію на істину. Це актуалізує герменевтичний феномен. Розуміння історично-філософської традиції постає перед нами як деякий піднесений досвід, що розвіює видимість історичного методу, адже класики філософської думки висунули такі фундаментальні претензії на істину, які сучасна свідомість не може ні відхилити, ні перейти [3, с. XXVI]. Іншими словами, розуміння постає як спосіб існування суб'єкту, що пізнає, а мова як фундаментальна його засада є засобом досягнення істини буття. Таким чином, онтологічна засада розуміння актуалізує його у всі часи. Скільки існує людина, стільки актуальним буде залишатися розуміння нею навколишнього світу і самої себе. Розуміння за Г. Гадамера ом, таким чином, підтверджує позицію його вчителя Мартіна Гайдеггера про те, що тільки розуміння розширює, подовжує, гармонізує і повністю розкриває буття людини [3, с. XXVI].

Висновки. Отже, завданням нашого дослідження була спроба актуалізації проблеми розуміння в тлумаченні засновника філософської герменевтики Г. Гадамера а в контексті екзистенційних викликів сьогодення. Ми дослідили, що в умовах війни, яку переживає український народ, проблема розуміння набуває неабиякого значення. Людина прагне, в першу чергу, не тільки знати правду і усвідомлювати причини трагедії як всього народу, так і власного буття, а більшою мірою – знайти співчуття, розуміння,

підтримку інших людей. Саме в такий час стає зрозумілим філософія Г. Гадамера а, яка презентує розуміння як основу буття людини, а в наших умовах – як основу виживання людини в умовах війни. Підводячи підсумки даного дослідження, ми встановили, що Г. Гадамер надав герменевтиці зовсім іншого змісту: з вчення про метод вона перетворилася на вчення про буття, з техніки тлумачення текстів на філософію розуміння тексту, світу і людини. Отже феномен розуміння, що перетворився з методологічної проблеми на накопичений в історичній ретроспективі досвід, і заснований на історико-філософському підґрунті додає наукового оптимізму. Адже Г. Гадамер проблему розуміння неабияк актуалізував, тобто осучаснив і вивів її на новий рівень, зробивши розуміння онтологічно-значущим в умовах глобалістичних викликів і загрози самознищення людства, бо тільки діалог і розуміння як його результат досягнення взаємності і винесення спільного вердикту на примирення – дає людству надію на спасіння перед невідвратною даністю подій. Герменевтична проблема отримала своє систематичне значення завдяки внутрішній єдності понять «Intelligere» (розуміти), «Explicare» (тлумачити) та Applikation (застосовувати), де тлумачення – це експліцитна форма розуміння. Усвідомлення того, що мова і система понять, в яких здійснюється тлумачення означає, що в якості внутрішнього структурного моменту розуміння, мова виходить зі свого стану оказіонального положення і стає в центр філософії. Саме внутрішнє злиття розуміння і тлумачення актуалізує аплікацію, як третій момент герменевтичної проблеми. Заслуга Г. Гадамера а полягає в тому, що він повертає в герменевтичний простір аплікацію як процес застосування тексту або змісту до конкретної ситуації. Без аплікації стає неможливим перенесення смислу тексту з минулого у теперішнє, бо реалізація цього процесу неможлива без адаптації. Вона відбувається через злиття горизонтів – автора і читача, минулого, теперішнього і майбутнього.

Література

1. Дубініна В. Герменевтика Х.Г. Гадамера як філософія мови. *International Academy Journal Web of Scholar*. 2020. № 5 (47). С. 60–64.
2. Dostal R. Gadamer's hermeneutics: between phenomenology and dialectic. Evanston: Northwestern University Press, 2022. 297 p.
3. Gadamer H. G. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. 2 Auflage. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck). 1965. 524 s.
4. Gadamer H. G. Sprache und Verstehen 1970 / H.G. Gadamer. *Hans-Georg Gadamer. Gesammelte Werke: Hermeneutik II: Wahrheit und Methode*. Ergänzungen Register. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1993. Bd. 2. S. 184–198.

5. Plato. Phaedo. *Plato Complete Works* / ed. with introduction and notes, by John M. Cooper; associate editor, D. S. Hutchinson. Cambridge: Hackett Publishing Company, 1997. P. 49–100.

6. Piecuchna B. The Hermeneutics of Translation A Translator's Competence and the Philosophy of Hans-Georg Gadamer. Berlin: Peter Lang GmbH. 2021. 265 p.

7. Simpson L. Hermeneutics as critique: science, politics, race and culture. New York: Columbia University Press, 2021. 235 p.

8. Thiselton A. Hermeneutics: an introduction. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2009. 409 p.

9. Walhof D. The Democratic Theory of Hans-Georg Gadamer. London: Palgrave Macmillan, 2017. 145 p.

Анотація

Данканіч Р. І. Актуалізація феномену розуміння Г. Гадамера в умовах екзистенційних викликів. – Стаття.

Метою статті є актуалізація ключових положень філософської герменевтики Ханса-Георга Гадамера щодо проблеми розуміння в контексті екзистенційних викликів сьогодення. Методологічними засадами дослідження є залучення дескриптивного, герменевтичного та компаративного методів. Тема розуміння набуває нового звучання у часи війни, коли з'являється фундаментальна потреба людини у спілкуванні та підтримці інших людей. За таких умов комунікація стає життєвою необхідністю, що лише підтверджує точку зору засновника філософської герменевтики Г. Гадамера а про те, що розуміння є фундаментом буття людини. За Гадамером, комплекс протиріч, що охопив світ, може бути розв'язаний лише за умови переосмислення феномену розуміння, розширення його меж від методологічного значення в контексті наукового пізнання до його визначення як сукупності людського досвіду. У науці, за Гадамером, він має самостійне значення, протидіючи всіляким намаганням звизити його призначення лише до наукового методу. Однак, ті проблеми, що постали перед людством в останні часи такі, як: пандемія Covid-19, війна в Україні і на Близькому Сході, проявили неспроможність науки вирішити низку глобальних проблем виключно методологічними засобами. Водночас, коли феномен розуміння пронизує всі зв'язки людини і світу, адже лише філософський підхід зближує з іншими способами осягнення дійсності, такими як: філософія, мистецтво, історія, релігія, традиція, що лежать за межами науки, бо саме через них відкривається істина буття, що не підлягає верифікації методологічними засобами. Отже, актуальність герменевтичного феномену заснована на тому, що лише глибоке дослідження феномену розуміння легітимізує претензію на істину тих способів пізнання, що знаходяться за межами науки.

У часи есхатологічного напруження важливою, як ніколи, стає проблема розуміння людини людиною, адже відсутність спілкування, втрата звичної комунікації близького кола людей «оголюють» низку проблем, що раніше не були відчутними. В умовах війни відбувається перехід від інструментального ставлення «Я» – «Ти» до пошуку глибшої взаємодії з метою вста-

новлення порозуміння в діалозі, де «інший» стає не просто певним засобом практичного застосування, а співбесідником, з яким з'являється бажання вести розмову. Герменевтика мусить схопити зміст чужості, адаптувати її до конкретної історичної ситуації, що дозволяє вирішувати питання розуміння чужого досвіду, чужої культури, іншої мови, з подальшим подоланням непорозуміння. Отже, розуміння – це взаєморозуміння, адже люди розуміють одне одного безпосередньо, або тоді, коли досягають домовленості. Здатність «Я» до розуміння індивідуальності «Ти» надає герменевтиці універсального характеру, що отримала своє системне значення завдяки внутрішній єдності понять «Intelligere» (розуміти), «Esplicare» (тлумачити) та Applikation (застосовувати), де тлумачення – це експліцитна форма розуміння. Саме внутрішнє злиття розуміння і тлумачення актуалізує аплікацію як третій момент герменевтичної проблеми. Заслуга Г. Гадамера а полягає в тому, що він повертає у герменевтичний простір аплікацію як процес застосування тексту або змісту до конкретної ситуації. Без аплікації стає неможливим перенесення смислу тексту з минулого у теперішнє, бо реалізація цього процесу неможлива без адаптації. Вона відбувається через злиття горизонтів – автора і читача, минулого, теперішнього і майбутнього.

Ключові слова: феномен розуміння, аплікація, тлумачення, діалог, адаптація, чужість, герменевтика, актуальність.

Summary

Dankanich R. I. Updating Hans-Georg Gadamer's phenomenon of understanding in the face of existential challenges. – Article.

The purpose of the article is to analyze the crucial tenets of Hans-Georg Gadamer's philosophical hermeneutics on the issue of understanding in light of present-day challenges. The methodological principles of the study appeal to a descriptive method, hermeneutic method, and comparative method. The concept of understanding takes on a new significance during times of war, when the fundamental need to communicate and support others becomes vital. In such circumstances, communication becomes a necessity, reinforcing the view of the founder of philosophical hermeneutics, Gadamer, who believed that understanding is the bedrock of human existence. Gadamer argued that the world's complex contradictions can only be reconciled by rethinking the concept of understanding, broadening its scope from a methodological significance in the context of

scientific knowledge to a definition encompassing human experiences. Gadamer emphasized that understanding holds an independent significance in the realm of science, countering attempts to limit its purpose solely to the scientific method. However, recent global challenges, such as the COVID-19 pandemic, and conflicts in Ukraine and the Middle East, have highlighted the limitations of science in addressing these complex issues through methodological means alone. The phenomenon of understanding permeates the connections between humanity and the world, as a philosophical approach is necessary to comprehend reality through various avenues such as philosophy, art, history, religion, and tradition, which go beyond the realm of science. It is through these avenues that the truth of being is revealed, a truth that cannot be verified through methodological means. Therefore, the relevance of the hermeneutic phenomenon lies in the deep exploration of understanding, which validates the legitimacy of alternative ways of knowing that exist beyond the scope of science. During times of great tension and uncertainty, it becomes crucial to understand and communicate with others effectively. In times of war, the focus shifts from a self-centered approach to a deeper desire for mutual understanding and dialogue. Hermeneutics plays a key role in grasping the meaning of otherness and adapting it to specific historical situations, allowing us to overcome misunderstandings and understand someone else's experiences, culture, or language. Mutual understanding is achieved when individuals directly comprehend each other or reach an agreement. The ability of one person to understand the uniqueness of another gives hermeneutics a universal character. This is achieved through the unity of the concepts of "Intelligence" (to understand), "Esplicare" (to interpret), and "Applikation" (to apply), where interpretation is an explicit form of understanding. The internal merger of understanding and interpretation actualizes application as the third aspect of the hermeneutical problem. Gadamer's significance lies in his emphasis on the hermeneutical process as the application of a text or content to a specific situation. Without application, it is impossible to transfer the meaning of a text from the past to the present, as this process requires adaptation. This occurs through the merging of horizons – between the author and the reader, and between the past, present, and future.

Key words: phenomenon of understanding, application, interpretation, dialogue, adaptation, foreignness, hermeneutics, relevance.